

Браславська О.В., докт. пед. наук, проф.
Волинець О.І., магістрант
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
e-mail: timets07@rambler.ru

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Професійна підготовка та формування професійної компетентності здійснюється в процесі навчання у ВНЗ. Формування професійних компетенцій потребує коректного та однозначного розуміння базових категорій, які лежать у його основі. А отже, необхідно узагальнити й

систематизувати існуючі підходи до понять «професійна компетентність», «професійна компетенція».

На міжнародній конференції за участю ЮНЕСКО у 2004 році було визначено поняття «компетентності» як здатності ефективно й творчо застосовувати знання й уміння в міжособистісних стосунках – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях [2, с. 53].

У Законі України «Про вищу освіту» компетентність визначена як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [4].

У тлумачному словнику української мови компетентність трактується як наявність достатніх знань у якій-небудь галузі, гарна обізнаність з чим-небудь та наявність певних повноважень [9, с. 250]. Водночас, до основних рис компетентності відносять поінформованість, обізнаність, авторитетність.

На думку українського науковця Л. В. Балабанової, компетентність – це ступінь кваліфікації працівника, яка дозволяє успішно вирішувати завдання, що стоять перед ним. Авторка визначила компетентність як здатність працівника якісно й безпомилково виконувати свої функції як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно освоювати нове й швидко адаптуватися до умов, що змінюються [1]. Вона виділила такі види компетентності фахівця:

- функціональна (професійна) компетентність характеризується професійними знаннями та вмінням їх реалізовувати. Вимоги до професійної компетентності багато в чому залежать від рівня управління й характеру посади. В основі професійної компетентності лежить професійна придатність, що є сукупністю психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності. У сучасних умовах чітко простежується тенденція до швидкого старіння знань і досвіду персоналу;

- інтелектуальна компетентність виявляється в здатності до аналітичного мислення й здійснення комплексного підходу до виконання своїх обов'язків;

- ситуативна компетентність означає уміння діяти відповідно до ситуації;

- часова компетентність відображає вміння раціонально планувати й використовувати робочий час. Вона містить адекватну оцінку витрат часу («почуття часу»), уміння конструювати програму досягнення мети в часовому континуумі (вимірі), правильно визначати витрати часу;

- соціальна компетентність передбачає наявність комунікаційних і інтеграційних здібностей, уміння підтримувати відносини, впливати,

домагатися свого, правильно сприймати та інтерпретувати чужі думки, висловлювати до них своє ставлення, вести бесіди і т.д. Соціальна компетентність характеризує інтеракційні здатності працівника, культуру ділового спілкування як по вертикалі «керівник – підлеглий», так і по горизонталі – «працівники одного рівня», а також клієнти підприємства.

Водночас компетенція – це коло повноважень, наданих законом, статутом чи іншим актом конкретному органу чи певній особі; знання або досвід у тій чи іншій сфері. Поняття «компетенція» в широкому сенсі трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [6, с. 874] або як «коло питань, у яких хто-небудь добре обізнаний; коло чіхось повноважень, прав» [7, с. 289], чи «коло питань, явищ, у яких дана особа авторитетна, має досвід, знання; коло повноважень, галузь належних для виконання ким-небудь питань, явищ» [10, с. 358].

На думку М. С. Голованя, компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якогось завдання. Компетенція розглядається ним одночасно в трьох сенсах: 1) як коло питань, у яких особа повинна бути обізнана; коло повноважень, делегованих суб'єкту (посадовцю, органу управління, групі і т.д.); 2) як досвід, інформаційний ресурс, знання в певній предметній галузі, якими володіє суб'єкт; 3) соціально задана вимога до підготовки особи в певній сфері [3].

Схоже визначення подає український вчений В. А. Савченко. На його думку, компетенція – це характеристика повноважень організації чи посади (робочого місця) конкретного працівника, вона являє собою сукупність прав та повноважень, якими наділений конкретний орган або посадова особа, працівник організації відповідно до чинного законодавства і нормативних актів, статутів, положень, угод, договорів тощо. Компетенція відноситься до органу управління, підприємства, робочого місця, сфери професійної діяльності, у якій працівник компетентний [8, с. 326].

Отже, професійна компетентність включає в себе наявність певних знань, умінь, навичок і професійно важливих особистісних якостей. Професійна компетентність формується в процесі становлення фахівця у ВНЗ, відповідно до визначених Міністерством освіти і науки компетенцій вчителя. Процес формування професійної компетентності включає аудиторні заняття й позааудиторну виховну роботу зі студентами.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В. Компетентність працівника: сутність, види [Електронний ресурс] / Л. В. Балабанова. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/12281128/menedzhment/kompetentnist_pratsivnika_sutnist_vidi
2. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність значення в життєвому успіху особистості / О. В. Глузман // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С. 51–60.
3. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – № 3. – 2008. – С. 23–30.

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі (матеріали круглого столу) // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 4. – С. 51–64.
6. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). – Том 1, А – К / [укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К. : Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка : 70000 слов / С. И. Ожегов; [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
8. Савченко В. А. Про співвідношення понять «компетентність», «компетенція» та «професійна придатність» [Електронний ресурс] / В. А. Савченко. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/186>
9. Словник української мови : академічний тлумачний словник : в 11 томах [Електронний ресурс]. – Том 4. – 1973. – 250 с. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/p/4/250/2>
10. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка / Д. Н. Ушаков; [под ред. Н. Ф. Татьянченко]. – М. : Альта-Пресс, 2005. – 216 с.

**Валюк В.Ф., канд. хім. наук, доц.
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
e-mail: Vvalyuk@mail.ru**

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

З початку 90-х років ХХ століття з'явилася помітна тенденція до скорочення годин на вивчення хімії в навчальних планах середніх шкіл і вищих педагогічних закладів. Тому виникає потреба у створенні умов для інтенсифікації процесу самостійного вивчення хімічних дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі і середній школі. Систему хімічної освіти потрібно реформувати, розвивати та вдосконалювати.

Головна суть сучасного реформування системи фахової підготовки вчителя хімії полягає у вивченні, узагальненні досвіду минулого, кращих світових здобутків, впровадженні науково-організаційних основ діяльності навчально-виховних закладів, відмові від принципів авторитарності, що утвердилися в тоталітарній системі, зміні структури діяльності викладачів та студентів з метою стимулювання творчості й ініціативи, відкритості системи хімічної освіти на основі нових прогресивних світових концепцій, сучасних науково-методичних та практичних досягнень[1].

У вищих педагогічних навчальних закладах впроваджуються нові технології навчання хімії, які в центр навчально-виховного процесу ставлять студента. Значний потенціал для удосконалення хімічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах забезпечують сучасні інформаційно-комунікаційні технології навчання. Узагальнюючи

теоретичний матеріал з цієї проблеми, спираючись на практичний досвід, можна зробити висновок, що становлення професійної готовності вчителя хімії потребує цілісного формування професійних якостей, знань та умінь особистості.

Для означення достатнього рівня кваліфікації і професіоналізму використовується термін «професійна компетентність», який слугує для встановлення зв'язку між знаннями, вміннями та навичками фахівця. Зокрема, в поняття компетентності включають здатність вибирати найоптимальніші рішення і аргументовано заперечувати некоректні, володіти критичним мисленням, постійно оновлювати знання, застосовувати найбільш доцільні за певних умов методи. Підготовку компетентного фахівця можна реалізувати інтеграцією провідних чинників: модульності й проблемності та побудовою на цій основі нової педагогічної технології» [2]. Професійна мобільність – одна з важливих професійних якостей. Вона формується значною мірою завдяки ґрунтовним знанням із хімії та інтеграції їх із знаннями з інших дисциплін системи фахової підготовки. Інтеграція різнопредметних знань і умінь є одним з ефективних засобів формування професійної мобільності. Такий інтегральний підхід передбачає побудову моделі фахової готовності до організації дослідної роботи учнів, у якій синтезовано професійно значущі якості особистості вчителя хімії, здатного успішно виконувати завдання навчання і виховання учнів.

Аналіз стану фахової підготовки вчителів хімії дає змогу зробити такі висновки:

- модель фахової підготовки вчителів хімії має будуватися на нових підходах до професіоналізму вчителя як певного інтегративного утворення, що дає можливість здійснювати ефективну педагогічну діяльність у конкретних умовах шкіл різного типу;

- професійна компетентність учителя хімії пов'язується із знанням дисципліни, у викладанні якої спеціалізується майбутній вчитель; знаннями, що стосуються керування процесом пізнання; знаннями з організації системи хімічної освіти;

- нова організаційна модель фахової підготовки вчителя має ґрунтуватися на концепції її фундаменталізації, поєднання теорії і практики, посилення професійної спрямованості спеціальної підготовки майбутнього вчителя хімії;

- розвиток та реформування хімічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах в Україні останніми десятиріччями значною мірою визначаються сучасними міжнародними педагогічними ідеями (професіоналізацією, інтеграцією, універсалізацією тощо).

Модель фахової підготовки має бути прогностичною стосовно моделі професійної діяльності сучасного вчителя хімії, а також враховувати принцип варіативності, який дає можливість педагогічним колективам навчальних закладів обирати і конструювати педагогічний процес за будь-якою науково обґрунтованою моделлю. Система